

zakaj visoki c. kr. deželni šolski svet izgubi jako mnogo na svojem ugledu glede nepristranosti, in učiteljstvo, ki zasluži že po svojih letih, da se pomakne v višji razred, se čuti užaljenega in izgublja polagoma veselje do onega nesebičnega delovanja v šoli in postane sčasoma popolnoma mehanizem, ki deluje le toliko, kolikor mora.

Organizacija učiteljstva.

III.

V naši domovini je dala povod k organizaciji različnih stanov največ duhovščina. Organizovana je stanovski že stoletja, posebno od tridentinskega koncila. Od takrat nastopa samozavestno po vsem svetu pod geslom: „Kdor ni z nami, ta je proti nam“. Od takrat se ponavljajo poskusi duhovščine, si pridobiti v javnem življenju odločilno ulogo. Najočitnejši izraz volje, si prisvojiti tako ulogo, je bil nastop jezuitskega reda, ki je imel glavno nalogo, vplivati na vladajoče in merodajne kroge, da se podvržejo odločilnemu vplivu klera. Sedaj si je izbrala drug smoter in nastopa duhovščina kakor prvovoditeljica krščanskega socializma z namenom, pridobiti si široke mase. Ideje, katere imajo privlačno silo, so iste kakor one socialnih demokratov z nelogičnim primeskom, da naj se vrši splošni socialni preobrat v znamenju ljubezni in križa. Noben stan ni po svoji vzgoji tako malo pripravljen za nastop v javnem življenju kakor duhovski stan. Najmanj bi bilo ravno o zastopnikih tega stanu pričakovati, da se deleže in silijo v politično življenje. To daje misliti učiteljstvu, ki je razsejano ravno tako široko med mase kakor duhovščina, ki ima iste idealne namene, mikati in dvigati ljudstvo, da se poslužuje onega sredstva, kakor se ga je duhovščina, ako si hoče priboriti enako veljavo. Res je, da bi vsaka država izborna uspevala, in bi različne stranke, liberalne, klerikalne, socialne itd. kot nepotrebne preminule, ako bi vsak stan, duhovski, učiteljski, sodniški, odvetniški itd. idealno vršil svojo nalogo. Vsi ti stanovi v celokupnosti svoji bi podajali tako enoten organizem, da ne bi bilo treba posebnih političnih strank, ki bi poganjale posamezne dele javnega življenja. Duhovščina drugim stanovom nasproti tudi zavzema vedno stališče, da ni treba posebne organizacije tega in onega stanu; in zadnji „Primorski list“ v Gorici se izrečno protivi, da bi sploh obstajal klerikalizem, t. j. posebna politična organizacija duhovščine, in bi bilo baje govoriti v enakem smislu tudi o advokatizmu, o notarizmu itd.; v eni sapi pa trdi: „Duhovniki smo poslanci božji, in po našem stanu nam gre ne le pravica, ampak tudi dolžnost, da segamo v javno življenje.“ Učiteljstvo se je že mnogo izkoriščalo pod geslom, naj osredotoči svoje sile v šoli, v strokovni izobrazbi, in da kot ugledni učitelji veljajo tudi dovolj v občini in državi. To vedno priporočilo višjih šolskih oblastnij, katerim seveda iz vsega srca pritrjujejo gg. duhovniki s svojega posebnega stališča, je učiteljstvo privedlo po veliki večini do prepričanja, da res ni treba učitelju skrbeti za drugo nego za naraven razvoj šole in za svojo strokovno izobrazbo. Rezultat tega stremljenja učiteljstva po 30 letnem obstanku novega šolskega zakona pa je ta, da je učiteljstvo le malo pomena pridobilo v javnem življenju, vsaj razmeroma z duhovščino, in da je še ona veljava, katero je pridobilo, pridobitev posebne organizacije učiteljstva,

katera sega čez meje strokovne izobrazbe, organizacije, katera naglaša, da gre učiteljstvu beseda tudi v javnem življenju. Pri občenem zboru „Zaveze slov. učit. društev“ v Gorici je učiteljstvo javno proglasilo svoje stremljenje po političnem vplivu s tem, da se je v tem političnem položaju, kakor je danes v naši slovenski domovini, izreklo prav odločno za liberalno z izvolitvijo častnih članov. mestnega župana ljubljanskega, Ivana Hribarja in dr. Ivana Tavčarja. Priznalo je s tem nastopom, da učiteljstvo nima iskati opore pri duhovščini, in s tem, da se ima naslanjati na posvetno inteligenco pod načeli svobode in napredka. Ako pa je „Zaveza učiteljskih društev“ na tako slovesen način objavila, h kateri stranki naj pripadajo nje člani, mora storiti „Zaveza“ tudi drugi korak, da učitelje praktično navaja, da postanejo kakor duhovniki propagatorji vsak gori označenih idej. Učiteljstvo, izrekajoč se solidarnim s posvetno inteligenco, je prestopilo že itak meje, katere si stavlja strokovna organizacija.

Učitelji so v istini le prvi organizmi, ki naj vplivajo na ljudstvo v naprednem smislu. Gre se zato, kako te organizme družiti, da pridobe enotno vodstvo in voljo, po kateri pridejo do zaželenega vpliva vsaj vzporedno z onim duhovščine. Tu naj služi učiteljem v zgled, kako nastopa duhovščina. Po eni strani naglašajo, da oni ne žele prevlade svojega stanu nad drugimi; po drugi pa iščejo vsake prilike, da pridobe vplivna mesta v javnem življenju, v občini, v deželnem in državnem zastopu; da si to pridobe, zapuščajo tesne meje strokovne svoje izobrazbe ter se trudijo, da si prisvoje vse ono znanje, s katerim lahko segajo v javno življenje. Učiteljstvo v naši slovenski domovini povsod uvideva, da se duhovniki nudijo kot svetovalce prostemu ljudstvu v najmnogotežjih zadevah. Ako ima kmet pravdo, dobi prva navodila največkrat pri duhovniku; ravno tako gre kmet vprašat duhovnika v davčnih in še bolj v volilnih zadevah. Pri zadružnih stvareh, pri gospodarskih vprašanjih je postala duhovščina že skoro odločilen faktor. Na deželi brez nje skoro ni mogoča posojilnica, gospodarska zadruga in konsumno društvo. Duhovniki trde torej, da so poslanci božji, ali da si vzdržujejo svoj vpliv med širokimi masami, se jim ne zdi odveč, baviti se s prav vsakdanjimi rečmi, ter opravljajo če treba tudi posel trgovskega opravnika v zadružni prodajalnici. Da si vpliv pri vseh takih vprašanjih prilaste in ohranijo, je duhovnikom treba, da se v tem smislu tudi pripravijo in izobrazijo. Naj si le ogleda učitelj pri marsikterem župniku njega biblioteko, katera gotovo obsega naša gospodarska vprašanja, dobi v nji pa tudi celo Manzovo zbirko zakonov, da ve odgovoriti svojemu župljanu pri vsaki priliki, kako se naj vede. Tako naj si učiteljstvo skuša po isti poti pridobiti dotiko z občani.

Posamezni predmeti učiteljskega so urejeni tako, da se učitelji izobrazujejo v vseh strokah današnje vede, kolikor je ista potrebna za splošno izobrazbo ljudstva. Kakor je namen učenja v gimnaziji ta, da razvija in vodi razum učenca, da se isti šele pozneje, ko pride že do precej zrele dobe, odloči za eno ali drugo stroko, tako naj bi učiteljske učitelja pripravljalo vsestransko za življenje. Kolikor več strok pa mu podaja, toliko ožji krog mora imeti pri vsaki in v nji razvijati le temeljna načela, temeljne pojme. Bilo bi preveč, zahtevati od učitelja, da bi poleg toliko strok, katere obsega učiteljske, izven tega temeljito razširjeval svoje znanje še na druge

stroke, kakor pravištvo, zdravništvo, davstvo itd. Učitelj si mora torej jemati učenje na učiteljski za zgled tudi za razširjenje svojega znanja na one stroke življenja, ki so potrebne v javnem življenju. Učiteljska društva in posebno „Zaveza“ si morajo torej postaviti kot nalogo, da popularno razvijajo znanje, potrebno učitelju, da vplivajo v javnem življenju tako, kakor učiteljske razprave posamezne stroke vede, ki je potrebna za splošno ljudsko izobrazbo. Prvi pravni pojmi o združništvu, o občinskih in davčnih zadevah vsekakor sodijo med splošno ljudsko izobrazbo. Ako je naš „liberalni“ zakon izključil učenje teh temeljnih pojmov iz učiteljske, je vedel, da to stori zato, da učitelj ne postane v istini prevpliven.

Ugovarjalo se bo tudi, da učiteljskim društvom kot strokovnim društvom ne bo mogoče javno zastopati mnenja, kakor smo ga razvijali v naših člankih, in tudi ne bodo mogla naravnost vplivati na to, da učiteljstvo razširi svoje delovanje na stroke, ki segajo v politično delo. No, isto velja tudi pri organizaciji duhovščine. Organizovana je formalno zgolj za strokovno izobrazbo, vendar pa različni shodi in zbori duhovščine služijo mogočno v to, da se duhovščina za politično delo združuje in organizuje, vendar je nje stanovska in strokovna organizacija obenem tudi politična, morda dejanski. Učiteljstvo naj ima svoja strokovna društva; pri shodih in zborovanjih teh in posebno „Zaveze“ pa se da prirediti toliko zaupnih shodov in se da razgovoriti vse potrebno za organizacijo učiteljstva v javnem življenju, da služi strokovna organizacija posredno tudi za politično organizacijo učiteljstva.

V teh kratkih člankih je nam bil namen opozoriti učiteljstvo na to, da mora nastopiti pot obširnega in trudapolnega dela, ako si hoče pridobiti ono veljavo, katero želi, in katera mu tudi dejansko gre. S tem, da se obračajo samo na druge faktorje javnega življenja, da naj ti delajo na to, da se razmere učiteljstva izboljšajo, še dolgo ne dosežejo tega, kar je obetal že prvotni šolski zakon. Dokler bodo učitelji ali vsaj velika večina govorili: „Kako naj se učimo in delamo poleg svoje strokovne izobrazbe še za izobrazbo v drugih strokah javnega življenja pri uborni svoji plači, pri kateri nam ni ne živeti, ne umreti“, toliko časa tudi težko, da si učiteljstvo kaj pridobi. Prvi voditelji učiteljstva so bili pač oni, ki so poleg svoje borne plače žrtvovali vse svoje moči za svojo izobrazbo, ki je segala čez strokovno, ki so segali v javno življenje in povzročili s tem gibanje učiteljstva po izboljšanju njegovega stanja. Čimbolj se razširjajo taki elementi med učiteljstvom in čimbolj prihaja splošno to stremenje, tem bliže bo tudi učiteljstvo svojemu smotru in postane gotovo tako mogočen faktor kakor je duhovščina. Nismo pisali teh člankov, da bi hujskali učiteljstvo proti duhovščini, da naj nastopi proti nji; pisali smo jih s prepričanjem, da učitelj poleg duhovnika ne more imeti veljave, ker duhovščina ne odstopi od motorja vsega svojega nastopanja v političnem življenju, od gesla: „Kdor ni z nami, je proti nam“. Svetovali bi prvi, naj učiteljstvo složno nastopa z duhovščino in složno dela z njo. A vemo, da ima učitelj voliti le dvoje: ali pod duhovščino za njo, ali poleg nje za splošni blagor in podvigo svojega stanu. Složno z duhovščino ni mogoče, ako se učiteljstvo neče odreči vplivu v javnem življenju, dokler velja rek: Kdor ni z nami, je proti nam. Ne mislimo tudi, da bi učiteljstvo

nastopilo izzivalno proti duhovščini, nasprotno, ako smo bili tako odkritosrčni, da smo postavili učiteljstvo v neko nasprotstvo proti duhovščini, smo to storili z nasvetom, da je edino prava pot, priti v okom nadvladju duhovščine z neprestanim delom in naporom. V delu se učiteljstvo ojači duševno in moralno, se dvigne tudi nad izobrazbo duhovščine in po tej poti postane učitelj odločilen činitelj v javnem življenju tudi brez vsakega osebnega boja z duhovniki, s katerimi živi in vpliva na mase vzporedno. Ti kratki članki imajo še posebe namen, zbuditi učitelje, da se oglase, da se pretrese ta predmet vsestranski in tako podaja učiteljskim društvom in „Zavezi“ material, kako naj se oprimejo te svoje nove naloge, da učiteljstvo organizujejo tudi kot politično moč.

Učitelj in duhovnik.

IV.

Torej le z roko v roki mora iti duhovščina z učiteljstvom, ako ji je v istini na tem, da narod ne propada. Saj mi vendarle mislimo, da nimate le na jeziku blagra narodovega, ampak da ga imate tudi na srečo, saj je to vaša edinanaloga, vaš poklic: skrbeti za večni, pa tudi za časni blagor ljudstva, iz katerega ste in med katerega je vas poslal Bog.

Izpolnujoč pa to svojo nalogo, morate skrbeti za moralno življenje naroda! To trdite sami vedno in vedno. Sedaj pa povejte, če vam naša slovenska šola, oziroma naše slovensko učiteljstvo kdaj in kje stavi ovire v tem vašem stremjenju?

Ako se kaj takega vrši morda v ljudskih šolah drugih dežel, ali v srednjih in višjih šolah — to nas nič ne briga! Potegujte se, da se tam razmere izpremenijo; mi trdimo z mirno vestjo, da se v šoli ne pregrešujemo proti ukom naše vere, ker nimamo take hudobnosti, niti prilike, niti volje v to. Poleg tega ima pa cerkev še vedno toliko sonadzorstva v šoli, da lahko takoj prepreči vsak poskus, otrokom vcepljevati v glavo ideje, katere se bi ne strinjale z nauki naše vere. Sploh bi pa nas predaleč zavedlo, ako bi hoteli tu razmotrivati natančneje verske odnose na naši ljudski šoli, ako bi pisali o verskih vajah: o izpovedi, sv. obhajilu, o šolskih mašah, o molitvi, o razlagi božjih in cerkvenih zapovedij od strani učiteljstva, o priporočevanju ljubezni do bližnjega, o usmiljenju itd. itd.*) Le toliko rečemo, da bi tudi duhovni nadzorniki — ako bi jih imeli — nam pripoznali, da izvršujemo svojo dolžnost tudi v tem obziru. Gospodje, izvršujte jo tudi vi; manj politikujte, pa več poučujte v šoli in cerkvi, in boljše bo za vas, za nas in za ljudstvo!

Kar se tiče torej verske vzgoje naše mladine, je vam naša šola poštena sotrudnica, in nikakor nimate prav, da jo pobijate.

Drugi del vaše misije na tem svetu je pa ta, da skrbite tudi za časno srečo vam izročnega ljudstva. Cerkev kot taka pač ne more v tej zadevi mnogo storiti. Nikakor se nečemo dotakniti vzvišenosti naših verskih nauk, vendar pa trdimo, da je treba dandanes člo-

*) To razmotrivanje bi bilo nasproti duhovnikom, zbranim okolo „Slovenca“ — brezuspešno. Uredn.